

ZÁVER: NÁŠ SVET

Na malej fotografii, ktorú má syn Wandy J. uschovanú vo svojom varšavskom byte, vyžaruje z jeho matky sebavedomie, vlastnosť, ktorá jej dobre poslúžila počas druhej svetovej vojny a nemeckej okupácie Poľska. Na konci vojny stratila manžela, no zachránila seba a svojich dvoch synov. Keď vzniklo varšavské geto, vzoprela sa nemeckému rozkazu a zostala aj s rodinou na mieste. Keď ju udali ako Židovku žijúcu na árijskej strane, dokázala sa z tejto situácie vykrútiť. Sťahovala sa s deťmi z miesta na miesto, spoliehala sa na pomoc priateľov, známych i neznámych. Keď boli v dôsledku nemeckej invázie všetky inštitúcie zničené a zdeformované, keď bolo prvé geto a potom aj zvyšok Varšavy do základov vypálené, to, čo podľa nej bolo to najdôležitejšie, bol „bezchybný morálny inštinkt a základná ľudská добрota“ ľudí, ktorí sa rozhodli pomáhať Židom.

Väčšina varšavských Židov šla do geta a potom ich zavraždili v Treblinku. Vasilij Grossman, sovietsky židovský spisovateľ, ktorý pôsobil v radoch Červenej armády ako novinár a ktorý videl a opísal to miesto, napísal, že „láskavosť, tá hlúpa láskavosť je to, čo je najľudskejšie v ľudskej bytosti“. Hitler popieral samotnú myšlienku, či už v náboženskom, filozofickom, alebo politickom zmysle, oprávňujúcu vidieť iných (alebo milovať iných) ako seba samých. Tvrdil, že konvenčné formy etiky sú židovským vynálezom a že konvenčné štáty v rasovom boji skolabujú. Nemecká okupácia zničila v celej Európe v rôznej miere a na rôznych miestach inštitúcie, vďaka ktorým sa myšlienky vzájomnosti javili ako možné. Kde Nemci zničili konvenčné štáty alebo vyhladili sovietske inštitúcie, ktoré pred nimi zničili konvenčné štáty. Vznikla tým priepasť, v ktorej rasizmus a politika viedli spolu do ničoty. V tejto čiernej diere boli Židia zabíjaní. Kde Židov zachránili, tak to bolo často vďaka ľuďom, ktorí mohli konať v mene štátu alebo v mene inštitúcií,

ktoré mohli fungovať ako štát. Kde neexistovalo morálne vyžarovanie inštitúcií, láskavosť bola všetkým, čo zostalo, a žiarilo iba bledé svetlo individuálnych záchrancov.

Štát stál uprostred príbehu tých, ktorí si želali zabíjať Židov, a tých, ktorí ich chceli zachraňovať. Jeho mutácia v Nemecku po Hitlerovom uchopeí moci v roku 1933 a jeho zničení Rakúska, Československa a Poľska v rokoch 1938 a 1939 zmenila Židov z občanov na objekty vykorisťovania. Dvojaký útok na štátne inštitúcie v Pobaltí a vo východnom Poľsku najprv Sovietskeho zväzu v roku 1939 a v roku 1940 a potom v roku 1941 nacistického Nemecka vytvoril špeciálny priestor na experimentovanie, v ktorom sa myšlienky konečného riešenia v praxi pretavili do masového vyvražďovania. Holokaust ako masové popravovanie sa s dosahom nemeckej moci rozšíril až na východ do sovietskeho Bieloruska, sovietskej Ukrajiny a sovietskeho Ruska. Nemecká politika totálneho vraždenia sa potom otočila späť na západ na územia, ktoré Nemecko dobylo pred konečným, osudovým konfliktom so ZSSR, ktorý sa začal v roku 1941. Odstránenie inštitúcií však nebolo v západnej, strednej a južnej Európe pravidelné; holokaust sa následkom toho rozšíril tam, kde štáty oslabli, no nie ďalej. Tam, kde politické štruktúry odolali, poskytovali podporu a prostriedky tým, ktorí chceli Židom pomáhať.

Presvedčenie Wandy J. o rozhodujúcej dôležitosti zmyslu pre ľudskosť sa zdá ako nádejný záver, no nie je. Dobro a zlo môžu byť rozlíšiteľné ako v jej spomienkach, no nie je ľahké ich vyvolať alebo zapudiť. Väčšina z nás si myslí, že disponujeme kvalitami, ktoré Wanda J. vymenovala: „morálny inštinkt“ a „ľudská dobrotá“. Možno si predstavujeme, že aj my budeme v nejakej budúcej katastrofe záchrancami. V situácii zničených štátov, rozložených miestnych inštitúcií a ekonomickej motivácie zameranej na vraždenie, by sa však len málokto z nás zachoval správne. Niet veľa dôvodov si myslieť, že sme eticky vyššie, než boli Európania v 30. a 40. rokoch, alebo že sme menej prístupnejší takému typu ideí, ktoré Hitler tak úspešne presadil a realizoval. Ak sme si takí istí, že sa vyrovnáme záchrancom, mali by sme vopred vybudovať štruktúry, s pomocou ktorých by bolo pravdepodobnejšie, že to naozaj dokážeme. Záchrana v tomto širšom zmysle si preto vyžaduje neústupný tlak na myšlienky, ktoré spochybňujú konvenčnú politiku a otvárajú cestu bezprecedentnému zločinu.

Označiť Hitlera za antisemitu alebo antislovanského rasistu je podcenením potenciálu nacistických ideí. Jeho idey o Židoch a Slovanoch

neboli predsudkami, ktoré sa ukázali ako náhodou extrémne, ako skôr vyžarovaním koherentného svetonázoru obsahujúceho potenciál na zmenu sveta. Jeho prepojenie s politikou a vedou mu umožnilo predostrieť politické problémy ako vedecké a vedecké problémy ako politické. V tomto zmysle sám seba postavil do stredu kruhu a interpretoval všetky údaje podľa schémy dokonalého sveta rasového krviprelievania, poškodzovaného iba humanizujúcim vplyvom Židov. Prezentovaním Židov ako ekologického kazu, zodpovedného za disharmóniu planéty, Hitler presmeroval a personalizoval nevyhnuté napätia vyplývajúce z globalizácie. Jedinou zdravou ekológiou je eliminácia politického nepriateľa; jedinou zdravou politikou je vyčistenie zeme.

Veda naozaj predstavuje a umožňuje istú autonómiu, ktorú musí zdravá politika uznávať, nie sa ju snažiť podriaďiť. Neviditeľnými silami sveta nie sú konšpirujúci Židia, ale fyzické, chemické a biologické zákonitosti, ktoré dokážeme čoraz lepšie opisovať. Súčasťou skúsenosti z európskeho impéria, pre Hitlera takou dôležitou, bol naozaj aj biologický komponent, hoci nie taký, aký si predstavoval. Neviditeľnou výhodou, ktorá umožnila Európanom dobyť Ameriky, nebola ich vrodená rasová nadradenosť, ale mikróby, ktoré nevdojak prenášali vo svojich telách. Bleskové dobytie Nového sveta, ktoré Hitler tak obdivoval, bolo možné preto, lebo dobyvateľom pomáhali baktérie. Vo svojej predstave Slovanov bojujúcich „ako Indiáni“ na ustupujúcej hranici Hitler ignoroval boj, ktorý Indiáni nemohli vyhrať: proti nákazlivým chorobám. V boji na vlastnom kontinente Nemcom chýbala imunologická výhoda, ktorú mali Európania v Severnej Amerike. Vo východnej Európe sa Nemci tak báli chorôb, že aj keď sa neostýchali nazývať Židov „baktériami týfusu“, čo sa týkalo židovských doktorov, tých ušetrili, aby mohli liečiť Nemcov, ktorí sa týfusom nakazili. Kolonialista mal niesť chorobu vo vlastnej krvi, nie sa jej obávať v krvi iných. Nedobyl svet jeho vyčistením od imaginárnych nečistôt, ale práve tým, že doň sám priniesol skutočné nečistoty.

Ak oddelíme vedu od politiky, jednoduché analýzy, ako sú tieto, odhaľujú, prečo nemá Hitlerovo územné riešenie ekologickej krízy nijaký zmysel. Ako Hitler sám vedel, v 30. rokoch existovala politická alternatíva: že nemecký štát zanechá kolonizáciu a bude podporovať poľnohospodárske technológie. Vedecký prístup k vysychajúcim zdrojom, o ktorom Hitler tvrdil, že je židovskou lžou, bol pre Nemcov (a pre každého iného) väčším príslubom než nekonečná rasová vojna. Vedci, mnohí z nich Nemci, už pripravovali vylepšenia v poľnohospo-

dárstve, známe ako zelená revolúcia. Keby Hitler nezačal svetovú vojnu, ktorá viedla k jeho samovražde, dožil by sa dňa, keď sa problémom Európy nestane nedostatok potravín, ale ich nadbytok. Veda dodala potraviny tak rýchlo a v takej hojnosti, že hitlerovské idey boja stratili značnú časť svojej rezonancie. V roku 1989, sto rokov po Hitlerovom narodení, boli potraviny lacnejšie v porovnaní s rokom 1939, keď sa začala druhá svetová vojna – napriek obrovskému nárastu svetovej populácie a teda aj dopytu.

Zrušenie politiky a vedy dalo *führerovi* moc definovať to, čo bolo dobré pre jeho rasu, rasizovať nemecké inštitúcie a potom dohliadať nad deštrukciou susedných štátov. Jeho svetonázor tiež zhustil čas. Skombinovaním toho, čo pôsobilo ako vzor minulosti (rasové impérium), s tým, čo pôsobilo ako naliehavé volanie z budúcnosti (ekologická panika), uzavrelo nacistické myslenie ventily rozvážnosti a prezieravosti. Ak minulosť a budúcnosť neobsahovali nič než boj a núdzu, všetka pozornosť sa sústredila na prítomnosť. Psychická potreba úľavy od pocitu krízy prehlušila praktickú potrebu myslieť na budúcnosť. Namiesto chápania ekosystému ako otvoreného terénu pre výskum a záchranu, si Hitler vymyslel, že ho sprznil nadprirodzený faktor – Židia. Pretože Židov už definoval ako večnú a nemennú hrozbu pre ľudský druh a celý prírodný poriadok, mali by sa stať objektom neodkladných a mimoriadnych opatrení.

Testom, ktorý mal potvrdiť Hitlerovu ideu prírody, ťažením, ktoré malo zachrániť Nemcov pred neznesiteľnou klaustrofobickou prítomnosťou, bola koloniálna vojna proti Sovietskemu zväzu. Invázia z roku 1941 do ZSSR vrhla milióny Nemcov do vyhladzovacej vojny na územiach obývaných miliónmi Židov. Bola to vojna, ktorú chcel Hitler; akcie z rokov 1938, 1939 a 1940 boli prípravou a improvizáciou, ktorá generovala skúsenosť z deštrukcie štátov. Nasmerovanie vojny na východný front vytvorilo dve fundamentálne politické príležitosti. Po prvé – zoologické vykresľovanie Slovanov oprávňovalo elimináciu ich politických zriadení, čím sa vytvorili zóny, v ktorých bolo možné uskutočniť holokaust. Neskôr, v priebehu času, odhalila neistá budúcnosť Nemecka hlbokú politickú logiku Hitlerovho uvažovania. Vojnu prezentoval ako koloniálnu (proti Slovanom) i dekoloniálnu (proti Židom). Keď sa koloniálna vojna za *Lebensraum* zmenila na odpor proti Červenej armáde, nacisti začali namiesto toho zdôrazňovať boj za záchranu planéty pred židovskou nadvládou. Pretože Židia sú zod-

povední za myšlienky, ktorých následkom malo byť údajné potlačanie silnejších rás, víťazstvo môže zaistiť len ich vyhladenie. Muži z jednotiek SS, ktorí začínali ako ničitelia štátov a vrahovia príslušníkov tých skupín, ktoré sa považovali za bašty nepriateľskej politiky, sa teraz stali vrahmi Židov. Všade tam, kde nemecká moc potlačila sovietsku, pridala sa k zabíjaniu značný počet miestnych obyvateľov. Väčšinu Židov, deportovaných v roku 1942 z get v okupovanom Poľsku, splynovali v Treblinke. Židia vo zvyšku Európy prežili Hitlerovu vražednú logiku iba tam, kde oni a ich susedia zostali napojení na konvenčné štátne inštitúcie. V temných zónach bezštátnosti potrebovali ľudia ako Wanda J., ktorí to napokon prežili, veľkú dávku šťastia a nezištnú pomoc.

Máme pocit, že myšlienka záchrany je nám blízka; ideológia vraždenia naopak vzdialená. Ekologická panika, zničenie štátov, koloniálny rasizmus a globálny antisemitizmus nám možno pripadajú exotické. Väčšina ľudí v Európe a Severnej Amerike žije vo fungujúcich štátoch, za samozrejmosť považuje základné prvky suverenity, ktoré zachránili životy Židov a iných počas vojny: zahraničnú politiku, občianstvo a byrokráciu. V priebehu dvoch generácií zelená revolúcia odstránila strach z hladu z pocitového sveta voličstva a zo slovníka politikov. Otvorené vyjadrovanie antisemitských myšlienok je vo väčšine krajín Západu tabu, aj keď čoraz menej odolnejším. Pretože sme odstupom času a šťastím oddelení od národného socializmu, pripadá nám ľahké odmietnuť nacistické myšlienky aj bez úvahy o tom, ako vlastne fungovali. Zábudlivosť nás presviedča, že sme iní než nacisti zastierajúc, že sme vlastne rovnakí.

—

Tak, ako sa v Hitlerovom svetonázore zjednotili veda a politika, tak sa v jeho programe zamieňala biológia s túžbou. Koncept *Lebensraumu* zjednotil potrebu s chcením, vraždu s presvedčením. Zahŕňal plán obnovenia planéty prostredníctvom masového vraždenia a sľubovaním lepšieho života pre nemecké rodiny. Od roku 1945 sa vo väčšine sveta rozšíril jeden z dvoch významov *Lebensraumu*: obývačka, sen o domácom pohodlí v konzumnej spoločnosti. Druhým významom *Lebensraumu* bol životný priestor, sféra, ktorá sa musí kontrolovať s cieľom fyzického prežitia, obývaná možno dočasne tými, ktorých možno charakterizovať ako nie celkom ľudí. Spojením týchto dvoch významov do jedného slova Hitler zjednotil životný štýl so životom.

V mene vízie plnej chladničky by mali ľudia podstúpiť krvavý boj o územie iných ľudí. Ak sa životný štandard prepojí so žítím, bohatá spoločnosť môže v mene prežitia vyvolať vojnu proti tým, ktorí sú chudobnejší. Desiatky miliónov ľudí nezomreli v Hitlerovej vojne preto, aby mohli Nemci žiť, ale aby mohli Nemci uskutočniť americký sen v globalizovanom svete.

Presne v tomto bode Hitlerovi jeho teória umožnila spojiť globalizáciu s domácou politikou. Hitler sa nemýlil, keď bol presvedčený o relativite a premenlivosti pojmu prosperita vo veku globálnej komunikácie. Keď po konečnej porážke Nemecka v roku 1945 padol aj jeho sen o *Lebensraume*, zelená revolúcia uspokojila dopyt v Európe a väčšine sveta po potravinách nielen v zmysle čistého fyzického prežitia, ale aj v zmysle bezpečnosti a očakávania budúcej hojnosti. No ani vedecké riešenia nie sú večné; politickým rozhodnutím podporovať vedu sa kupuje čas, čo však nezaručuje správnosť budúcej voľby. Práve k takejto chvíli voľby, podobnej trochu tej, pred ktorou stáli Nemci v 30. rokoch, sa možno práve blížime.

Zelená revolúcia, jeden z aspektov vývoja, ktorý nás možno v najväčšej miere odlišuje od Hitlerovho sveta, pravdepodobne speje ku svojej krajnej hranici. Ani nie preto, že na zemi žije príliš veľa ľudí, ale preto, lebo čoraz viac ľudí na zemi požaduje väčšie a bezpečnejšie zásobovanie potravinami. Svetová produkcia obilia per capita kulminovala v 80. rokoch. Čína, najľudnatejšia krajina sveta, sa v roku 2003 stala čistým dovozcom obilia. Svetové zásoby obilia v 21. storočí nikdy neprekročili viac než dvojmesačnú dodávku. Počas horúceho leta a sucha v roku 2008 prinútili požiare na poliach v krajinách hlavných dodávateľov potravín znížiť celkový export a v Bolívii, Kamerune, Egypte, Haiti, Indonézii, na Pobreží Slonoviny, v Mauritánii, Mozambiku, Senegale, Uzbekistane a Jemene prepukli hladové nepokoje. V roku 2010 sa znovu vyhrotili ceny poľnohospodárskych komodít, čo viedlo k protestom, revolúcii a etnickým čistkám na Blízkom východe.

Hoci sa na svete asi neminie všetka potrava ako taká, bohatšie spoločnosti sa možno znovu začnú strachovať o budúce zásobovanie. Ich elity budú možno znovu čeliť výzve, ako definovať vzťah medzi politikou a vedou. Ako ukázal Hitlerov príklad, prepojenie oboch otvára priestor pre ideológiu, ktorá akoby vysvetľovala i riešila pocit paniky. V scenári podobnom masovému vraždeniu, pripomínajúcemu holokaust, by mohli lídri rozvinutých krajín vyvolať alebo reagovať na paniku z budúceho nedostatku preventívnym konaním, označením

konkrétnej skupiny ľudí ako zdroja ekologického problému, zničiť iné štáty či už úmyselne, alebo náhodne. Dôvodom pritom nemusí byť nepotlačiteľná obava zo života a smrti v zmysle nacistického príkladu, len momentálne presvedčenie, že ochrana nášho spôsobu života si vyžaduje dramatickú akciu.

Odôvodnenou sa zdá aj obava, že pretrváva druhý význam pojmu *Lebensraum*, teda chápanie územia iných ľudí ako svojho životného priestoru. Vo väčšine sveta prevládajúci pocit doby začína pripomínať do istej miery katastrofizmus Hitlerovej éry. V druhej polovici 20. storočia – v desaťročiach zelenej revolúcie – sa budúcnosť javila ako dar, ktorý ležal na ceste. Súperiace ideológie kapitalizmu a komunizmu prijímali budúcnosť ako svoje bojisko a sľubovali príchod čias hojnosti. V plánoch vládnych agentúr, zápletkách románov a kresbičkách detí budúcnosť oslňovala očakávaním. Tento pocit akoby sa vytratil. Budúcnosť sa na nás lepí vo sférach vysokého uvažovania, zaťažená komplikáciami a krízami, obťažkaná dilemami a sklamaniami. V domácich médiách – filmoch, videohrách a komiksoch – je budúcnosť prezentovaná v postkatastrofických obrazoch. Príroda siahla po pomste, ktorá mení konvenčnú politiku na irelevantnú a redukuje spoločnosť na boj a záchranu. Zemský povrch zdrsnel, ľudia zdivilí a všetko je možné.

Hitler ako mysliteľ sa mýlil, že politika a veda sú tie isté veci. Hitler ako politik mal pravdu, že ich spojenie vytvára závrtný pocit z katastrofickosti doby, a teda i potenciál na radikálnu akciu. Ak je na obzore apokalypsa, čakanie na vedecké riešenia sa zdajú nezmyselnými, boj sa zdá prirodzený a do popredia sa dostáva demagógia o krvi a pôde. V tomto zmysle je zdravou politikou pre náš svet držať strach z planétarnej katastrofy čo najďalej. To znamená akceptovať autonómiu vedy od politiky a prijímať také politické rozhodnutia, ktoré budú podporovať príslušné vedné odbory, umožňujúce fungovanie konvenčnej politiky.

Planéta sa mení spôsobom, vo svetle ktorého by mohla pôsobiť hitlevská charakteristika života, priestoru a času hodnovernejšie. Očakávané zvýšenie priemernej globálnej teploty o štyri stupne Celzia v tomto storočí zmení ľudský život na väčšine planéty. Klimatická zmena je nepredvídateľná, čo tento problém ešte znásobuje. Súčasný trendy môžu zavádzať, pretože spätná väzba sa oneskoruje. Ak popraská ľadová krusta, slaná voda bude pohlcovať, a nie odrážať slnečné teplo späť do vesmíru. Ak sa roztopí sibírska tundra, zo zeme začne stúpať metán, ktorý bude zadržiavať teplo v atmosfére. Ak dôjde k odlesne-

niu Amazónie, uvoľní to ohromný výron oxidu uhličitého. Globálne procesy sa vždy odrážajú v miestnych pomeroch a miestne faktory ich môžu buď obmedziť, alebo znásobiť. Bude dochádzať k záplavám pobreží, no nebude možné povedať kde a kedy. Ohrozená je polovica svetových miest, no ktoré bude stratené ako prvé, sa nedá odhadnúť. Zánik nenastane v dôsledku jednej obrovskej vlny, ale po nahromadení bezpočetných prasklín. Nijakú búrku nebude možné predpovedať viac než pár dní dopredu. Každá bude jedinečná a pritom čoraz ničivejšia.

Možno práve skúsenosť z bezprecedentných búrok alebo neustupujúceho sucha rozjatrí očakávaní vo vzťahu k zabezpečeniu základných zdrojov, v dôsledku čoho môžu nastať širší ohlas práve typy hitlerovskej politiky. Ako ukazuje Hitlerov príklad z čias veľkej hospodárskej krízy, ľudia dokážu narastajúcu krízu vykresliť práve takýmto spôsobom a tým ospravedlniť aktuálne použitie drastických prostriedkov. Politici môžu pod priveľkým tlakom alebo s využitím primeraného politického talentu siahnuť po prepojení, ktorého bol Hitler priekopníkom: medzi prírodou a politikou, medzi ekosystémom a domácnosťou, medzi potrebou a túžbou. Z globálneho problému, ktorý sa zdá inak neriešiteľný, môže byť obvinená špecifická skupina ľudských bytostí.

Hitler bol dieťaťom prvej globalizácie, ktorá vznikla pod imperiálnym dohľadom na konci 19. storočia. My sme deťmi druhej globalizácie, tej z konca 20. storočia. Globalizácia však nie je ani problém, ani riešenie, je to podmienka s históriou. Prináša osobitné intelektuálne nebezpečenstvo. Ľudia nemajú inú voľbu, než myslieť v planetárnom rozsahu – ako to Hitler s Carlom Schmittom neúnavne zdôrazňovali. Pretože svet je oveľa komplexnejší než krajina alebo mesto, o to väčšie je pokušenie nájsť nejaký univerzálny kľúč k pochopeniu všetkého. Ak svet kolabuje, ako to pociťovali mnohí Európania v druhej, tretej a štvrtej dekáde 20. storočia, zjednodušujúce diagnózy, ako bola Hitlerova, akoby ho odkazom na ekologické, nadprirodzené alebo konšpiračné vysvetľovali globálne. Ak sa zdá, že došlo k prelomeniu normálnych pravidiel a rozmetaniu našich očakávaní, vzbĺkne podozrenie, že niekto (napríklad Židia) nejakým spôsobom odklonil prírodu z jej prirodzeného smeru. Problém ako klimatická zmena, ktorý je čo do rozsahu vskutku planetárny, si nepochybne vyžaduje globálne riešenia – a jedným z rukolapných riešení je definovanie globálneho nepriateľa.

Holokaust sa odlišoval od iných epizód masového vraždenia alebo etnických čistiek pôsobením nemeckej politiky, zacielenej na zavraždenie každého židovského dieťaťa, ženy a muža. To bolo mysliteľné iba preto,

lebo Židov vnímali ako tvorcov a udržiavateľov poškodeného planetárneho poriadku. Židia môžu byť opäť začať vnímaní ako univerzálna hrozba, čo sa v skutočnosti aj deje v podobe posilňovania dôležitých politických formácií v Európe, v Rusku a na Blízkom východe. Rovnako však môžu byť spojení so zmenami vo svetovom rozsahu aj moslimovia či gejovia.

Klimatická zmena ako miestny problém môže vyvolať miestne konflikty; klimatická zmena ako globálna kríza by mohla generovať dopyt po globálnych obetiach. V priebehu dvoch posledných desaťročí sa na africkom kontinente objavovali indikácie, akú podobu by mohli tieto miestne konflikty mať, ako aj náznaky, ako by sa mohli vyvinúť globálne. Afrika je kontinentom slabých štátov. V prípade kolapsu štátu by suchá mohli spôsobiť smrť státisícov ľudí od hladu, ako sa to stalo v Somálsku v roku 2010. Aj klimatická zmena zvyšuje pravdepodobnosť, že Afričania budú nachádzať ideologické dôvody, prečo v čase zjavného nedostatku zabíjať iných Afričanov. Afrika sa v budúcnosti môže stať aj miestom globálneho sporu o potravu, pravdepodobne aj so sprievodným ideologickým odôvodnením.

Keď sa Hitler dostal k moci, Afrika bola súčasťou nemeckej koloniálnej minulosti. Dobytie Afriky bolo záverečnou etapou prvej globalizácie v čase Hitlerovho detstva. Práve v subsaharskej Afrike sa Nemci a iní Európania naučili, čo to je rasa. Rwanda je výsledkom európskej ruvačky o Afriku vo všeobecnosti a nemeckej východnej Afriky konkrétne. Rozdelenie jej obyvateľstva na kľany Hutuov a Tutsiov bolo typickou európskou metódou vládnutia: uprednostniť jednu skupinu, aby sa dala ovládať tá druhá. To nedáva o nič väčší, no ani o nič menší zmysel myšlienke, že Poliaci a Ukrajinci patria k inej rase než Nemci, alebo že by sa mali v hladových táboroch na zabíjanie Židov verbovať Slovania. Dnešní Afričania môžu (a aj to robia) uplatňovať navzájom rasové delenie a rasové fantázie práve tak, ako to robili Európania s Afričanmi v 80. a 90. rokoch 19. storočia a Európania s Európanmi v 30. a 40. rokoch 20. storočia.

Masové vraždenie v Rwande je príkladom politickej reakcie na ekologickú krízu v národnom rozsahu. Po vyčerpaní ornej pôdy v krajine koncom 80. rokov nasledoval v roku 1993 absolútny pokles ziskov z úrody. Vláda si uvedomila problém preľudnenosti a začala hľadať spôsob, ako vyviezť svojich obyvateľov do susedných krajín. Čelila pritom politickému súperovi spojenému s kmeňom Tutsiov, ktorých plány na inváziu zahrňovali aj redistribúciu výnosných fariem. Vládna politika podnecovania Hutuov zabíjať Tutsiov na jar 1994 sa stretla

s najväčším ohlasom tam, kde bol nedostatok pôdy. Ľudia, ktorí chceli pôdu, udávali svojich susedov. Páchatelia tvrdili, že ich motivovala túžba zabrať pôdu a strach, že ich niekto predbehne. Počas vražedného ťaženia Hutuovia naozaj zabíjali Tutsiov, no keď neboli v dosahu žiadni Tutsiovi, Hutuovia zabíjali iných Hutuov – a zaberali ich pôdu. Pretože Tutsiov favorizovali koloniálne mocnosti, Hutuovia, ktorí ich zabíjali, sa mohli maskovať mýtom oslobodzovania spod kolonializmu. Od apríla 1994 do júla 1994 zavraždili minimálne pol milióna ľudí.

Hlad v Somálsku a masové vraždenie v Rwande sú otrasnými príkladmi toho, čo by mohla v Afrike spôsobiť klimatická zmena. V tom prvom prípade ide o smrť zapríčinenú priamo klímou a v druhom ide o rasový konflikt vyvolaný interakciou klímy a politickej kreativity. V budúcnosti sa môže objaviť tretia a najhrôzostrašnejšia možnosť: interakcia medzi miestnou núdzou a koloniálnou mocnosťou schopnou vyťažiť potravu a súčasne exportovať globálnu ideológiu. Hoci Afričania sami zápasia o prístup k obrábateľnej pôde a pitnej vode, ich kontinent sám osebe predstavuje riešenie problému potravinovej bezpečnosti pre Ázijčanov. Kombinácia slabých majetkových práv, skorumpaných režimov a faktu, že na africkom kontinente sa nachádza polovica z celosvetovej výmery neobrábanej pôdy, stavia Afriku do centra ázijského plánovania potravinovej bezpečnosti. Spojené arabské emiráty a Južná Kórea sa pokúsili kontrolovať obrovské lány v Sudáne. Japonsko, Katar a Saudská Arábia vyvíjajú neutíchajúcu snahu kúpiť alebo prenajať poľnohospodársku pôdu v Afrike. Istá juhokórejská spoločnosť sa snažila prenajať polovicu Madagaskaru.

Jedna ázijská krajina prejavuje unikátnu kombináciu enormnej potreby potravín a tomu zodpovedajúcu schopnosť hľadať zdroje: Čínska ľudová republika. Čína je rastúca priemyselná a exportná mocnosť, ktorá nemôže na rozširovanie prosperity, ktorú jej obyvateľstvo považuje za zaručenú, zaistiť základné dodávky z vlastného územia. V istom zmysle je Čína v horšej pozícii, než bolo Nemecko v 30. rokoch. Jej výnosy z obrábateľnej pôdy na osobu sú len štyridsiatimi percentami svetového priemeru a v prepočte na milión hektárov každoročne klesajú. Číňania vedia, čo je to masový hlad. Druhá svetová vojna a po nej nasledujúca občianska vojna spôsobili, že v Číne hladovali milióny ľudí. Desať rokov po komunistickom víťazstve v krajine spôsobil hladomor, vyvolaný Maovým veľkým skokom vpred z obdobia rokov 1958 – 1962 smrť desiatok miliónov ľudí.

V 21. storočí sa medzera medzi dvoma významami slova *Lebensraum* – pohodlie a prežitie – zdá malá. Dnes žijú v Číne desiatky miliónov prosperujúcich obyvateľov, ktorí majú ešte v živej pamäti svojich rodinných príslušníkov, ktorí zomreli od hladu. Podobne, ako je to v prípade prosperujúceho obyvateľstva hocikde na svete, aj čínska populácia si bude pravdepodobne vyžadovať prísun väčšieho a väčšieho množstva kalórií, dopyt po väčšej potravinovej bezpečnosti, ako aj viac rozdielnych druhov potravín. Tá istá čínska komunistická strana, ktorá vyhladovala v revolučnej fáze vlastných ľudí, vládne v krajine doposiaľ. Pretože je zodpovedná za hladomor v minulosti aj za hojnosť v budúcnosti, je mimoriadne citlivá na dodávky potravín. Vidno to na jej nákupoch poľnohospodárskych komodít, ktoré deformujú trh, kedykoľvek sa zdá ohrozenie globálneho zásobovania. Nie je pravdepodobné, že sa práve v Číne vzhľadom na jej rastúce bohatstvo minú zásoby potravín. Oveľa pravdepodobnejšia je prehnaná reakcia na aktuálnu úzkosť, ktorá môže potrestať ľudí mimo Číny. Bez ohľadu na to, koľko Číňanov by bolo naozaj ohrozených fyzickým hladom, ak vznikne pocit nejakého ohrozenia, politika národnej prosperity bude prejavovať tendenciu vyvolať rásnu medzinárodnú akciu.

Zoči-voči budúcim krízam, napríklad každoročnému opakujúcemu sa suchu, môžu predstavitelia v Pekingu v roku 2030 dospieť k rovnakému názoru ako vodcovia v Berlíne sto rokov pred nimi, že globalizácia, slúžiaca rozvíjajúcemu sa vývoznému sektoru musí byť doplnená trvalou kontrolou životného priestoru, ktorý dodáva zásoby potravín. Čínske vedenie charakterizovalo Afriku ako priestor potrebných zdrojov vrátane potravy. Čínske vedenie dokázalo počas občianskej vojny, ktorá v roku 2003 vypukla v Sudáne v súvislosti so zmenami klímy, že bude podporovať masové vraždenie, ak sa mu bude zdať, že to poslúži jeho investíciám. Sucho v Sudáne vyhnalo Arabov na juh na územie afrických pastierskych kmeňov. Sudánska vláda sa postavila na stranu Arabov a nastolila politiku eliminácie kmeňov Zagavov, Masselitov a Furov. Sudánsku vládu na to vyzbrojili Čína a Rusko.

Čína však čelí aj hrozbe, o ktorej v 30. rokoch nikto nechyroval: nedostatku pitnej vody. Klimatická zmena pravdepodobne urýchľuje vodný cyklus, prináša viac sucha a viac záplav. Miesta, ktoré sú podmosené, naberajú čoraz viac vody; miesta, ktoré sú vyprahnuté, sú čoraz suchšie. Takmer miliarda ľudí na celej planéte nemá k dispozícii ani dva litre pitnej vody denne a viac než dvom miliardám chýba dvadsať litrov na dennú hygienu. V 21. storočí sa ľudia búrili pre vodu nielen